

daudz vairāk precīzu, konkrētu datu. Un tā - posteru informācija palika fotogrāfijas formātā. Ja ir interese, varu padalīties!

Vai konference bija 240 € vērtā (ja darba devējs mani neatbalstītu, biju gatava šo pasākumu sev uzdāvināt)? Noteikti! Ne tikai restauratoru pieredzes, tehnoloģiju un zināšanu dēļ, bet īpaši tādēļ, ka ieguvu jaunus atziņas:

- piedalīties konferencēs var un vajag (kā referentam). Nav jākaunas ne no pieredzes trūkuma, ne no nezināšanas, ne no uztraukuma, ne pat no muļķīgiem izteicieniem. Tā ir pašizpaušme, kas var nākt tikai par labu;

- personīga profesionālā pieredze

nevar būt neinteresanta, jo klausītājs vai nu smeļas ko jaunu, vai iesaistās diskusijā, ja nepiekrīt, vai arī, salīdzinot ar savu pieredzi, atzīmē, ka konkrētais

risinājums ir līdzīgs, tātad arī citu apstiprināts;

- vienalga, vai esi jauns vai vecs, pieredzējis vai iesācējs, no Eiropas vai no citas pasaules malas - visi restauratori pamatā saskaras ar ļoti līdzīgām problēmām: cik tālu drīkst iet ar iejaukšanos objektā? Lai kādus risinājumus un metodes restauratori neizmanto, daudz ko nosaka tieši sākotnējā restaurācijas koncepcija, ko savukārt lielā mērā nosaka pats objekts, kā arī virkne citu faktoru.

Mani šī konference patiesi profesionāli iedvesmoja un iedrošināja! Ceru, ka ar šīs sajūtas kriptiņu man izdēvies padalīties šajā rakstā.

Anna Kozorovicka

Latvijas Restauratoru biedrības 30-tā dzimšanas diena

2019. gada 10. jūnijs – Latvijas Restauratoru biedrības kārtējā dzimšanas diena!

Nu jau aiz muguras 30 darbības gadi, mūsu jubilejai veltītā izstāde (29.03.-09.06.) un konference (16.-17.05.) “No pagātnes uz nākotni: restauratora darbnīca”. Ar izstādē eksponētajiem, pēdējā desmitgadē restaurētajiem darbiem, stāstījām par sarežģīto restauratoru darbu, konferencē mācījāmies viens no otra, diskutējām.

Šodien laiks pateikt paldies! Vispirms dibinātājiem! Lai arī daļa vairs nav biedrībā, pat dzīvo citviet pasaulē, tiem pirmajiem 115, kas toreiz sanāca kopā, vienmēr būs liela nozīme. Pirmais solis!

Paldies visiem patlaban darbīgajiem! Paldies izstādes un konferences

organizētājiem! Paldies izstādes dalībniekiem no Latvijas Nacionālā mākslas muzeja, Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja, Kara muzeja, Rīgas Doma, Rīgas celtniecības koledžas, Latvijas mākslas akadēmijas, Ģederta Eliasa Jelgavas vēstures un mākslas muzeja, Rundāles pils muzeja, Latvijas Nacionālās bibliotēkas, Latvijas Nacionālā arhīva, Latvijas Nacionālā vēstures muzeja, Ventspils muzeja, kā arī visiem privāti un individuāli nodarbinātajiem no Rīgas un Latvijas!

Paldies Latvijas Nacionālajam mākslas muzejam Rīgas birža, Rundāles pils muzejam, Rīgas domei, Valsts Kultūrkapitāla fondam!

Latvijas Restauratoru biedrības mērķi ir:

- sekmēt Latvijas kultūras mantojuma izziņāšanu un saglabāšanu;

- veicināt atbildīgas un kultūras mantojuma saglabāšanā, restaurācijā un sabalansētā izmantošanā ieinteresētas un izglītotas sabiedrības veidošanos;

- rūpēties par restauratoru profesionālās meistarības paaugstināšanu, sekmēt restauratoru izglītību;

- veicināt mūžizglītošanos kultūras mantojuma saglabāšanas nozarē.

Turpināsim!

Latvijas Restauratoru biedrības avīze Nr.78

ISSN 1691-0966

Iznāk kopš 1997. gada novembra.

Adrese:

Vecpilsētas iela 7, Rīga LV 1050, tālr. 67213273

LRB e-adrese:

restauratorubiedriba@gmail.com

Iznāk 4 reizes gadā

Redaktore D. Murziņa

e-pasts: murzina.dita@gmail.com

Korektore A. Brivniece

Mājas lapa:

www.restauratorubiedriba.lv

Restauratoru biedrības avīze

2019. gada jūnijs

Nr. 78

Ar skanīgu līgo
Lai Jāņunakts zied.
Lai uguns uz sauli
Un vasaru iet.

Lai neaizmirstama
gada garākā diena un īsākā nakts!

„KEEP COLOR – KEEP COOL” JEB MINHENES KONFERENCE VISĀS KRĀSĀS

Konference „Saglabāt apdari. Polihromo objektu konservācija un restaurācija” 22.-23.03.2019., Minhenes Tehniskā universitātē.

* Rakstā minētie ārzemju vārdi un uzvārdi ir oriģinālvalodā

Datumus 22.-23.marts atzīmēju sev kā svarīgus vēl pirms pusgada. Vācijas Restauratoru apvienības (VDR) rīkota konference „Saglabāt apdari. Polihromo objektu konservācija un restaurācija” likās ļoti saistoša jau pēc nosaukuma. Mēģinot dabūt finansiālo atbalstu no VKKF, biju (konkursa nosacījumu) spiesta tulkot konferences programmu. „Polychrome stone carvings „Mother of God” and „Livonian Master” - research and preventive conservation”. Nekas šī referāta nosaukumā man nelikās „aizdomīgs”. Tulkoju tālāk. „Madara Rasina, Linda Krage, Indra Tuna”... Pag-pag! Tie taču ir MŪSĒJIE!!! Nu protams! Akmens reljefi „Sv.Jaunava Marija” un „Livonijas mestrs Valters fon Pletenbergs” no Rīgas pils! Tagad gan par visām varītēm gribu aizbraukt uz šo konferenci Minhenē!

22.marts. Pussešos no rīta ar nakts

autobusu no Grācas ierodamies ar Austrijas kolēģi uz Minheni. Konference notiek nomaļus esošās Minhenes Tehniskās universitātes telpās Garhingas zinātniskās izpētes centrā (Garching-Forschungszentrum), bet ar metro tā ir nieka pustunda no vecpilsētas.

Liels prieks man bija satikt Indru Tuņu un Lindu Krāģi, arī iepazīties ar Madaru Rasiņu. Mana Austrijas kolēģe Melitta Schmiedel, redzot šo, teica, lai es jūtos brīvi, eju pie savējiem un nedomāju, ka pametu viņu vienu pašu. Lieliski! Bet nu, pēc sasveicināšanas un rupjmaizes saņemšanas, ko kolēģes man atveda kā sveicienu no dzimtenes, konference ir sākusies.

Pirmā diena man bija grūta - vai no negulēšanas, vai tāpēc, ka tā bija mana pirmā konference ārzemēs (proti, svešvalodās ir grūti pēc dzirdes uztvert visai zinātnisku tekstu), vai citu man nezināmu apstākļu dēļ. Tomēr izskriešu cauri tam, kas bija.

Pirmie divi referāti bija drīzāk teorētiski: Berlīnes TU Mākslas zinātņu un vēsturiskās urbanistikas institūta zinātniskais darbinieks Andreas Huth apskatot florentiešu 15.gs. polihromus plastiskos objektus, faktiski izraisīja jautājumu par seno strīdu – kas mākslā svarīgāks

skulptūra vai glezniecība? Attiecināt to uz polihromajiem objektiem nevar, jo ir skaidrs, ka polihromija ne vien papildina formu, bet bieži vien stipri ietekmē objekta kopējo uztveri.

Piemēri, kad polihromā apdare tika uzskatīta par mazsvarīgu un līdz ar to tika pieņemti neatgriezeniski un kļūdaini lēmumi, minēti pat no 1977-tā gada.

Itālijas profesore Francesca Tonini ārkārtīgi ātri, bet pēc būtības izgāja cauri visai tonēšanas (retušas) tehniku vēsturei, sākot ar 17.gs. mākslas vēsturnieku Filippo Baldinucci (viņa Vocabolario – pirmā mākslas terminoloģijas vārdnīca), Pietro Palmaroli „punteggiato” (18.-19.gs. mija) un beidzot ar Cesare Brandi bijušā skolēna Paul Philippot pieeju šajā restaurācijas procesā.

Tālāk konference vairāk ievirzījās praktiskajās slīdēs.

Emocionāli un saviļņoti uzstājās restauratore Annett Xenia Schulz,

kas ilgstoši darbojas esošo baznīcu iekārtu un interjeru restaurācijas jomā. Lai arī viņa stāstīja par „restaurācijas” gadījumiem no 20.gs. pirmās puses, tomēr bija skaidrs, ka arī šobrīd problēma ir ne mazāk aktuāla. „Baznīca nav muzejs”, „Ticīgajiem nav jānovirza uzmanība no dievišķā baznīcas objektu stāvokļa (zudumu) dēļ” - tamlīdzīgi izteicieni diemžēl arī mūsdienās bieži izskan no draudzēm, kas ar objektu restaurāciju itin bieži saprot jaunās apdares izveidošanu. Tad labākajā gadījumā tiek veikts pārgleznojums pāri vecajai apdarei, bet sliktākajā - vecā apdare tiek noņemta nost, tas ir, neatgriezeniski zaudēta.

Bavārijas Nacionālā muzeja Skulptūru un gleznu restaurācijas nodaļas vadītāja Daniela Karl runāja par brūngani pelēcīgo slāni uz objektiem. Vai tas ir kādreiz speciāli izveidots pārklājums, kam bija jāveic apdares nostiprināšanas un/vai estētiskā (krāsu toņu izlīdzināšanas / uzsvēršanas) funkcija un kas tāpēc būtu jā saglabā? Vai arī šis satumsuša, ar putekļiem un netīrumiem pārklājies slānis jānoņem? Pagaidām secinājums par labu šī slāņa noņemšanai, dēļ tā radītajām sekām (piemēram, netīrumu papildu pievilksana, lieki spriegumi polihromajā apdarē)

Mākslas vēsturniece no Slovēnijas izstāstīja par vēlā baroka altāra skulptūrām, kas vēlāk atbilstoši klasicisma „modei” bija pārkrāsotas baltā krāsā. Pie kuras polihromijas palikt? Vai saglabāt visus slāņus, atstājot baroka formas objektam neatbilstošu klasicisko apdari? Vai arī riskēt un atsegt oriģinālo polihromiju, zaudējot visus jaunākus, bet arī vēsturiski nozīmīgus un labāk saglabājušos slāņus?

Irānas studente pieskārsās Nakše Rustama (Naqsh-e Rostam) klinšu kapeņu reljefu polihromijas restaurācijai. Acīmredzami tā bija studentes pirmā konference un, jāsaka, ka viņas drosme mani iedvesmoja!

Vācu restauratore Cornelia Marinowitz un arhitekte Annette Loeffel izstāstīja savu Bernes Minsteres 1517. gada polihromo griestu restaurācijas

veiksmes stāstu. Dziļā izpēte un konservatīvie pasākumi līdz ar rūpīgu un saudzīgu tīrīšanu ļāva iegūt perfektu rezultātu, parādot, ka tāds sasniedzams arī tad, ja iejaukšanās objektā ir minimālā.

Nākamais, divu Vīnes Mākslas akadēmijas studenšu, sniegums savā ziņā sasauca ar slovēņu kolēģes rosināto jautājumu - ko darīt ar jaunākajiem, vēsturiski un mākslinieciski citreiz ne mazāk vērtīgajiem pārgleznojumiem? Risinājums diskutabls: objekta slāņu nostiprināšana un tīrīšana un lazējošo eļļas krāsu slāņu uzklāšana vietās, kur esoša krāsa tonāli nesaskan ar pārejas apdares toņiem. Bet toties visi slāņi saglabāti un panākta labāka objekta nolasāmība!

Šveices restauratore un skulptore Mirela Faldey pieskārsās rekonstrukcijas jautājumam. Veicot objekta izpēti un konstatējot, cik stipri tas laika un cilvēku darbību dēļ ir mainījis savu sākotnējo izskatu (gan polihromijas, gan arī formas ziņā), restauratore izveidoja hipotētisko rekonstrukciju. Oriģināls saglabāts visās savās vēsturiskajās gaitās, bet skatītajam ir iespēja novērtēt „taustāmo” objekta rekonstrukciju! Tas ļautu arī neizjaukt „līdzsvaru” vidē, kur glabājas objekts (piemēram, baznīcā), aizstājot oriģinālu ar rekonstrukciju, bet tajā pašā laikā glabāt pašu oriģinālu piemērotākos apstākļos (muzejā ar klimata kontroli utml.).

Pēdējais pirmās dienas referents vācu restaurators Boris Froberg izstāstīja par savu pieredzi ar polihromiem akmeņiem objektiem Gistrovas Domā. Viņš stāstīja ļoti interesanti, raiti un ar lielu humoru, taču nogurums mani pieveica – smadzenes vairs galīgi netvēra informāciju. Arī plakātu apskati tāpēc atliku uz otro konferences dienu.

Otro dienu sāka divi vācu restauratori Torsten un Daniela Arnold ar stāstījumu par polihromā romāņu laika akmeņiem altāra restaurāciju. Šis bija gadījums, kad objekts jā saglabā no iepriekš veiktajiem saglabāšanas pasākumiem. Vecie apdares nostiprinājuma slāņi – kazeīna līme, PVA, damaras laka terpentīnā, akrilāti – gadu desmitu laikā tika uzklāti

objektam. Izveidojusies nodzeltējusi pablīva plēvīte, kas tikai vairāk sekmēja sāļu veidošanās procesus stuka pamatnē. Pie visa tā - tiešas saules iedarbība uz atsevišķām altāra daļām. Interesanti, kā uzvediesies veikto pasākumu beigās uzklātais nostiprinājuma slānis - silīcijskābes dispersijas Syton X30 šķīdums destilētajā ūdenī, teiksim, pēc 50 gadiem? Smieklīgākais, ka pēc konservācijas pabeigšanas baznīcas draudze teikusi, ka grib savu altāru atpakaļ vecajā izskatā.

Ķelnes TU divas studentes Judith Hartung un Anna Steyer stāstīja par vēl vienu baznīcas objektu no viduslaikiem. Studiju noslēguma darba ietvaros viņām bija iespējams veikt padziļinātu polihromo figūru stāvokļa izpēti, t.sk. sadarbībā ar citām universitātēm un privātām firmām veikt 3D-objekta uzņemšanu, kā arī konservācijas koncepta izstrādāšanai izmēģināt tīrīšanu ar lāzeri. Lāzertīrīšanu gan ierobežoja polihromijā esošie pigmenti. Piemēram, inkarnātā esošais cinobrs izslēdza šo metodi un tur tika izmantota slapjā tīrīšanas metode ar destilēto ūdeni.

Arī nākamais referents Johannes Jacob aktualizēja jautājumu par polihromijas daudzslāņainību un katra slāņa vērtību. Objektu, tā saucamās „stila restaurācijas”, kad vēsturiskie slāņi tiek noņemti (neatgriezeniski zaudēti) un tad daļēji vai pilnībā tiek rekonstruēti „vienīgi iespējamais” krāsojums, nav bijis maz. Neatrukst arī šodien. Noteikt objekta konservācijas un restaurācijas mērķi un šajā uzdevumā respektēt visus vēsturiski izveidojušos uzslāņojumus un laika liecības – bija pamatdoma, ko pauda restaurators.

Restauratore Eliza Reichel un Gabriele Schwartz iepazīstināja klausītājus ar Linerburgas polihromā koka retabla „Goldener Tafel” restaurācijas vēsturi, īpaši pakavējoties pie zudumu vietu integrācijas jautājuma. Šīs problēmas risināšanai viena objekta ietvaros nācies izmantot visdažādākās koncepcijas, ko noteica gan objekta

nolasāmība, gan arī skatītāju objekta daļu vērtīguma dažāda uztvere. Ne mazāk interesanta bija arī retabla koka skulptūru „dzīves gaitas” tiešajā vārda nozīmē, jo gadsimtu garumā dažas no tām tika vairākkārt pārvietotas.

Beidzot uzstājas Madara Rasiņa un Indra Tuņa. Beidzot, jo, protams, man viņas ļoti gribējās paklausīties, un beidzot, jo kolēģēm bija jūtams zināms uztraukums pirms uzstāšanās.

Uzstāšanās vēlāk raisīja diskusijas manu Austrijas kolēģu starpā. Melita, kura bija konferencē, ļoti atzinīgi novērtēja tieši to, ka skulptūrām veikti tikai konservācijas pasākumi, turklāt ļoti dziļi izpētīta pati polihromija un pamatnes materiāls. Mans šefs nākamajā dienā pēc mūsu atstāta un fotogrāfijas apskatīšanas izteicās, ka nemūžam tāda stāvoklī neizliktu objektu muzeja ekspozīcijā, jo neuzskatā, ka tas bez retušas veikšanas ir labi nolasāms. Taču es piekritu mūsu restauratoru teiktajam, ka tādi objekti kā Rīgas pils cilņi mums ir retums un tiešā saskarsme ar to laiku oriģinālajiem krāsojumiem ir liela laime. Retušēt var vienmēr, bet atgūt objekta sākotnējo saglabātības stāvokli pēc tam vairs nesanāks. Un, kas attiecas uz skulptūru krāsojuma „nolasāmību” Rīgas pils cilņu gadījumā, arī šī vēlme tika piepildīta, jo izgatavotās cilņu kopijas tika retušētas atbilstoši izpētītajai krāsojuma sistēmai. Šie dažādu valstu profesionāļu viedokļi vēlreiz mani pārliecināja, ka tieši tāpēc konferences ir labas – tās raisa diskusijas, liek citādi paskatīties uz ierastajām profesionālajām lietām, lieku reizi apdomāt restaurācijas soļus.

Restauratore Eva Tasch pastāstīja par objektu, kura viena daļa glabājas muzejā – līdz ar to bija iespējams pieturēties pie saudzīgas konservācijas principiem (nostiprināt un notīrīt), bet otra daļa atrodas baznīcā, kur tās draudze noteica tālākos restaurācijas soļus (plastisko un tonālo zudumu vietu integrāciju).

Ārkārtīgi interesantu prezentāciju bija izveidojis profesors Hans Portsteffen, kurš līdzīgi Dr. Mihaelam fon der Golcam, kurš ar studentiem brauc

divas nedēļas gadā uz mūsu Kuldīgas Sv. Trīsvienības baznīcu, jau astoņus gadus pēc kārtas strādā pa divām nedēļām Horvātijas salā Lopudā Sv. Dievmātes (Gospe od Šunja) baznīcā. Stāstījuma centrā bija 16.gs. Meksikā veidots krucifikss, kas vēlāk atceļojis uz Eiropu. Kristus skulptūra ir tukša, veidota no kukurūzas stublājiem starp divām papīra kārtām. Tehnika, kas bija un joprojām ir plaši izplatīta Meksikā, Eiropā nav iedzīvojusies. Pats Lopudas krucifikss 90-tajos gados tika pilnībā pārgleznots ar eļļas krāsām. Pēc visaptverošas izpētes tika pieņemts lēmums atsegt oriģinālo apdari, veikt tonēšanu un zudušo apdares fragmentu rekonstrukciju.

„Eksotisko” tēmu turpināja Indijas konservatore Merrin Anil. Te mūsu ausīm neparastais bija tas, ka Indijā joprojām ārkārtīgi būtisku lomu spēlē kastu sistēma un hierarhija, kas ietekmē arī restaurāciju. Kas attiecas uz apskatāmo polihromā koka objektu „Ravananugraha”, tad restauratore „ikonogrāfiskais” ieskats sasmidzināja visu auditoriju – tik ļoti tas līdzinājās kādas Bolīvudas filmas satura pārstāstam. Diemžēl Indijā, lai arī tur visai aktīvi un sazaroti darbojas INTACH (Indijas Nacionālais Mākslas un kultūras mantojuma fonds), līdzīgi kā Eiropā daudz ko nosaka pasūtītājs. Eiropas baznīcu draudzes vēlas redzēt glanci un bieži vien nespēj nodrošināt pienācīgus objekta glabāšanas nosacījumus, arī referentes objekts pēc restaurācijas atkal tika novietots kaitīgā vidē – starp ziediem, zaļumiem un ūdeņiem kādā varas iestādē.

Ugunsgrēks un restaurācija. Restauratore Imogen Grönniger padalījās ar savu pieredzi Marijas Medingenas klosterbaznīcas iekārtas saglabāšanā. Par spīti tam, ka no pirmā acu skatiena daudz kas no polihromijas pēc ugunsgrēka likās, ka gājis bojā

(kvēpu slāņa un karstuma iedarbības dēļ), restauratoriem visai veiksmīgi sanāca atīrīt un nostiprināt polihromas virsmas (izmantoja agara u.c. gelus tīrīšanai un nostiprināšanai). Atsevišķi tika pievērsta uzmanība kvēpu izdalījumu kaitīgumam – izrādās, ka pēcuugunsgrēka vidē kaitīgākais ir tiešs ādas kontakts ar kvēpu slāni, nevis apkārtējais gaiss, kas gan satur veselībai kaitīgas vielas, taču nosacīti niecīgā daudzumā.

Pēdējo referātu lasīja Alexandra Czarniecki. Tas bija par ģipša modeli marmora skulptūrai „Princešu grupa” (Johann Gottfried Schadow). Zināms, ka pats autors vairāk nodarbojās tieši ar polihromo ģipša modeli, marmora skulptūrai viņš veltījis krietni mazāk laika. Arī mākslas vēsturnieki iepriekš vairāk pētījuši skulptūras „oriģinālu”, bet tās „skice” ilgus gadus stāvēja aizmirstībā (lai arī publikai pieejamā vietā – Friedrichwerderschen baznīcā). Uz konferences brīdi ir veikta ģipša modeļa izpēte un principiāli izlemts atsegt visus vēlākos pārgleznojumus, līdz oriģinālajai virsmai ar visām mākslinieka marķējumiem, nospiedumiem u.c. darba „pēdām”. Kā jau pēdējais referāts – tas izraisīja visvairāk diskusijas un vadināja uz domu, ka sarunas jāparedz pēc katra referenta. Turklāt neatkarīgi no tā, vai referents iekļāvies laikā vai ne (lai gan varu iedomāties, ka tad mēs visi noteikti pavadītu arī naktis zālē!).

Tā arī nepaguvu, autoriem klāt esot, iepazīties ar stenda referātu saturu. Bet nofotografēju. Gandrīz visus - īsti nezīnu, kāpēc man daži posterī tā „nepatika”, ka tos nenofotografēju. Droši vien parastas aizmāršības dēļ.

Par stenda referātiem nerakstīšu. No vienas puses dzīvā prezentācija ir vienkāršāk uztverama, nosacīti vieglāka. Turklāt, ja referents ir labs stāstītājs, tad šādu pasniegšanu grūti salīdzināt ar klusu, „daudzteksta” posterī. No otras puses personīgi es daudz labāk uztveru uzrakstītu, nevis izstāstītu informāciju, turklāt pats prezentācijas veids - plakāts - faktiski nepieļauj (vai pieļauj daudz mazākā apmērā) „ūdens liešanu” un satur